

ET RIDS GENNEM 125 ÅR – Den nordiske samarbejdskomite – SAMAK
Henning Grelle

Nordisk forum for socialdemokraterne og fagbevægelsen

Den nordiske samarbejdskomite – SAMAK – Et rids gennem 125 år

Af: Henning Grelle, historiker,
Arkivchef, Arbejdmuseet
og Arbejderbevægelsens
Bibliotek og Arkiv, Danmark

SAMAK er det nordiske forum for
socialdemokraterne og fagbevægelsen.
Læs mere: www.samak.info og
www.facebook.com/samak.info

"Hvor de første arbejderkongresser behandlede et bredt katalog af ønskemål fra den unge arbejderbevægelse, står SAMAK i dag med opgaver, hvor det handler om at sikre og videreudvikle de mange positive resultater, som er skabt gennem 125 års samarbejde. SAMAK er ikke en organisation, der træffer beslutninger om hvordan nationale opgaver skal gennemføres politisk, økonomisk og socialt.

SAMAK er et forum for diskussion og inspiration for nordiske politikere og fagforeningsfolk på alle niveauer i arbejderbevægelsen. SAMAK giver mulighed for, at nordisk arbejderbevægelse kan optræde samlet internationalt og regionalt. Nationalt giver det mulighed for at arbejde ud fra indhøstede erfaringer fra de andre nordiske lande. Den styrke, som den nordiske arbejderbevægelse har vundet gennem 125 år, er uvurderlig og enestående i verden. Den vilje til samarbejde og de resultater der er blevet skabt tegner godt for fremtidens nordiske velfærdssamfund."

Henning Grelle

Den nordiske samarbejdskomite – SAMAK – Et rids gennem 125 år

I slutningen af august 1886 mødtes repræsentanter fra dansk, norsk og svensk arbejderbevægelse til officiel kongres i Göteborg. Denne kongres, hvori deltog 61 delegerede fra fagbevægelsen og de socialdemokratiske arbejderpartier, blev en skelsættende kongres for det fremtidige samarbejde og for den måde som arbejderbevægelsens organisationer kom til at fungere på. For selv om der var vidt forskellige økonomiske, politiske og sociale betingelser for organisationerne at arbejde på, var der trods alt mere der samlede, end der adskilte.

Det nordiske samarbejde, om det skete på kongresser, i komiteer eller på andet politisk eller fagligt plan, har altid været koncentreret om at nå til enighed om nogle målsætninger, mens selve virkeliggørelsen og gennemførelsen var overladt til de nationale organisationer. Beslutninger, erklæringer og programmer måtte tilpasses nationale forhold, og man måtte prioritere ud fra muligheder og styrkeforhold.

På trods af mange forskellige faglige og politiske muligheder og de ikke ensartede socio-økonomiske betingelser er det forbløffende at konstatere i hvor høj grad de første arbejderkongresser fra 1886 – 1914 fik afgørende betydning for udformningen af arbejderbevægelsens organisationsmønster.

Den første periode 1886-1914, som med lidt god vilje kan kaldes arbejderbevægelsens gennembrud i nord, var først og fremmest helliget fagbevægelsen og diskussioner om fagbevægelsens politiske, økonomiske og sociale krav.

Faglige mål i centrum

Den første arbejderkongres vedtog et omfattende fagligt program, som blev et fundament for det nordiske samarbejde frem til den 1. Verdenskrig. På kongressen diskuterede man alle former for faglige aktiviteter, som kom til at dominere dagsordenen de følgende årtier: Hvordan skulle forholdet mellem arbejderpartiet og fagbevægelsen organiseres? I hvilken struktur skulle fagbevægelsen vokse sig stærk. I nationale landsforbund, i nordiske landsforbund eller sågar i verdensforbund? Hvilke faglige krav skulle henvises til lovgivning - og hvilke skulle gennemføres ved overenskomst med kapitalisterne? Hvordan skulle arbejdsløshedskasser organiseres? Hvordan var holdningen til strejker og til voldgiftsretter? Hvad med landarbejderne – hvad med børnearbejdet og hvad med en arbejdstidsforkortelse – en 8 timers arbejdsdag? Der var nok af spørgsmål og rigeligt med problemer, der krævede svar. Ingen forventede hurtige løsninger, men hver delegation havde et stort antal opgaver med sig hjem, som herefter skulle omsættes til faglige og politiske resultater.

Et vigtigt resultat fra Göteborgkongressen som næsten alle var enige om (40 for – 7 imod) var, at fagforeningerne skulle anerkende det socialistiske program for samfundets ændring. Det betød på den ene side, at fagforeningernes opgaver blev led i en socialistisk målsætning og på den anden side, at denne skulle gennemføres i tæt samarbejde med det socialdemokratiske arbejderparti.

Fire danske kongresdelegerede fotograferet i Göteborg i 1886. Den første danske LO-formand(1898-1903) ses stående med sin høje hat i hånden.

Den efterfølgende kongres i København i august 1888 kastede sig over et af tidens mest brændende emner i den internationale arbejderbevægelse, nemlig forkortelse af arbejdstiden til en såkaldt normalarbejdsdag. Den nordiske fagbevægelse var derfor godt forberedt til at gå ind i den verdensomspændende kamp for 8 timers arbejde, 8 timers fritid og 8 timers hvile. Kravet blev året efter rejst på to internationale kongresser i Paris og den 1. maj 1890 lød 8 timers kravet fra demonstrationer i Norden og i hele verden fra USA til Australien.

Kongressen fortsatte i fin stil listen over de mange andre faglige emner, der trængte sig på. Et af dem var lønspørgsmålet, hvor kongressen sluttede op om tidløn(timeløn) og modsatte sig

akkord, som blev opfattet som skadeligt for arbejderne og alene tjente til at give arbejdsgiverne mere profit.

Det kom imidlertid til at gå anderledes. Ved århundredskiftet var akkordløn blevet almindeligt i langt de fleste brancher for faguddannede. Her indgik man overenskomster med arbejdsgiverne på minimallønsbetingelser, mens de ikke-faglærte arbejdsområder bibeholdt timelønnen.

Reformismen udfordres

De to første kongresser var præget af stor enighed. Ved afstemningerne var der næsten 100 procent enighed. De første brydninger om den politiske linje kom på kongressen i Kristiania (Oslo) i august 1890.

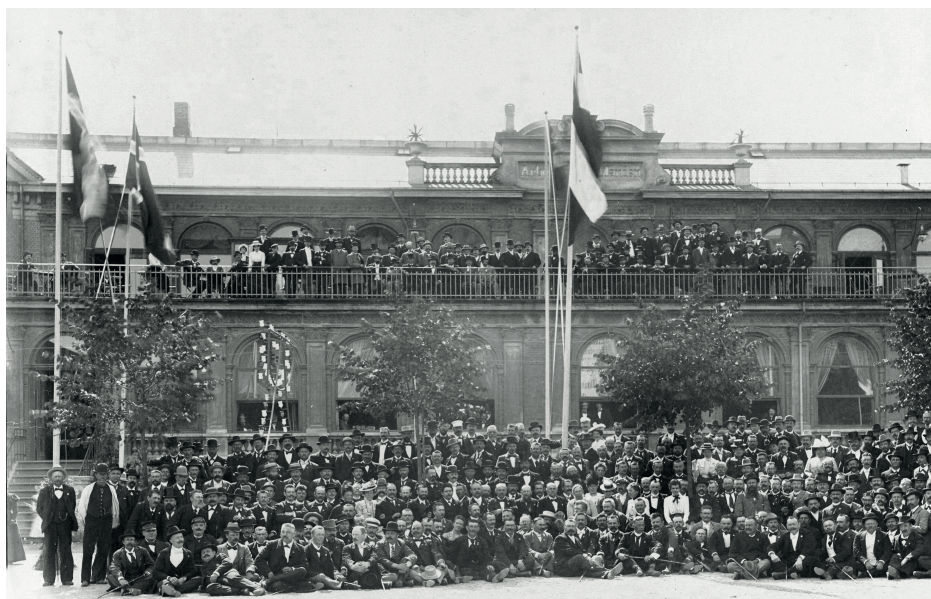
På denne kongres kunne man et stykke af vejen enes om nye faglige tiltag, men da man kom til jordspørgsmålet og landarbejdernes organisering, blev der taget stærkt forbehold for revolutionsretorikken i resolutionen. I denne blev det understreget at samarbejde med den borgerlige stat ikke kunne være i arbejderklassens interesse og at alle forsøg på at opretholde en husmands- og bondestand på landet f.eks. ved udstykning af statsejet jord ville være forkastelig, da det ville sikre middelklassens eksistens og opretholde den private ejendomsret. Denne forkætrede marxske teori om at det store og stærke ville knuse det små, som det hermed ville være formålsløst at forsøge at modvirke med reformer fik en række tilhængere, ja stadig flere anså det som værende stik imod arbejderbevægelsens revolutionære interesser. Debatten og jord- og landarbejderspørgsmålet rejste også krav om, at arbejderpartierne ikke burde indgå alliancer eller samarbejde med borgerlige partier. Det kunne hindre arbejderbevægelsens fremgang og skyde det socialistiske samfund ud i en fjern fremtid.

Et ja til en sådan teoretisk mundfuld blev for meget for danskerne og de norske repræsentanter. Resolutionen afholdte 36 danske og norske delegerede fra at stemme, men kun 14 stemte imod og 44 stemte for. Et antal danske delegerede krævede i stedet et tillæg til protokollen, der bestod af en ren afskrift af den socialistiske del af det danske partiprogram vedtaget i 1888. Nordmændene forlangte en tilføjelse til protokollen, der pointerede, at man ikke kunne stemme for resolutionen, da så vidtgående krav slet ikke var diskuteret på nationalt plan. Disse to forbehold forhindrede den helt store splittelse i den nordiske samarbejde og trods uenighed, kunne man mødes igen to år efter.

I Malmø 1892 var der stadig reminiscenser fra landarbejder – og jorddebatten og revolutionære grupper stod i kulissen og forsøgte at få indflydelse, men valget af den demokratiske og reformistiske vej til løsningen af de mange samfundsproblemer blev indtil videre ikke truet.

Kongressen vendte sig igen mod de store faglige opgaver som f.eks. strejkespørgsmålet. Her bevægede holdningerne sig i retning af, at man ønskede større og mere omfattende strejker frem for mange lokale og spontane. Strejker blev i højere grad tillagt en vigtigere rolle i arbejderklassens kamp for en bedre tilværelse. Men det blev stærkt understreget, at strejker først burde iværksættes, når alle andre midler var udtømte. Dermed havde man fastslået et princip, der kom til at indgå i al fremtidigt fagretligt arbejde.

Samtidig med det særlige nordiske samarbejde blandt socialdemokrater og fagbevægelse var der bestræbelserne på at samle alle verdens socialistiske partier i Internationalen. 1. Internationale blev

Den 6. skandinaviske arbejderkongres i København i august 1901. De kongresdelegerede ses foran det gamle Folkets hus på Enghavevej i København. Det blev revet ned i 1956 og på grunden blev der bygget et nyt, der i dag er musikhus.

stiftet i 1864 og siden hen splittet. Derfor opstod den 2. Internationale i 1889, og siden stiftede kommunisterne deres egen såkaldte 3. Internationale i 1920.

Faglige landsorganisationer

Der skulle gå fem år efter 1892, inden man igen samledes til nordisk arbejderkongres. Til gengæld var det repræsentanter fra en styrket arbejderbevægelse, der mødte op i Stockholm i sommeren 1897. Industrialiseringen i de tre nordiske lande var i kraftig vækst og organisationernes medlemstal steg dag for dag. Kongressen vedtog på den baggrund, at det var tid til, at de mange fagforbund besluttede sig for at stifte nationale hovedorganisationer eller en landsorganisation, der kunne koordinere og understøtte strejker ikke bare nationalt, men også over grænser. Inden år 1900 var denne beslutning virkeliggjort, men foruden Danmark, Norge og Sverige fik

også Finland en faglig landsorganisation. Det medførte, at finnerne for første gang kunne deltage i den nordiske arbejderkongres i København i august 1901. Repræsentanterne fra den finske faglige landsorganisation deltog kun som gæster, men på arbejderkongressen i Kristiania i 1907 som fuldgældigt medlem.

Finsk deltagelse var langt fra det eneste nye islæt i det nordiske samarbejde. Fremvæksten af de nye storindustrier i Sverige og Norge stillede nye krav og krævede nye svar af en arbejderbevægelse, der hidtil havde vokset i støt og stabilt tempo. Den danske fagbevægelse havde efter en 100 dages storlockout indgået det store kompromis med arbejdsgiverne i 1899. Dette såkaldte "Septemberforlig" også

kaldet "Arbejdsmarkedets Grundlov" indeholdt faste regler for samarbejde/konflikt og det anerkendte officielt arbejderne anerkendte arbejdsgivernes ejendoms- og ledelsesret. I de øvrige nordiske lande kom der senere fagretlige regler på arbejdsmarkedet, og det skete efter voldsomme klassekampe og under anvendelse af anderledes faglige og politiske midler.

Allerede på kongressen i Stockholm i 1897 lykkedes det for svenskerne at få dansk og norsk opbakning til en omfattende storstrejke til fordel for indførelsen af den almindelige stemmeret. Kravet om en årsindkomst på 800 kr. afholdt svenske arbejdere fra at kunne stemme ved valg til stat og kommune. Selv om svenskerne først i 1902 gennemførte en politisk storstrejke til fordel for stemmeretten var det et klart eksempel på, at svenske arbejdere ville gå nye veje for at nå sine mål.

Kooperationen – den tredje streng

Den hurtigt voksende svenske og norske arbejderklasse var også mere villige til at udvide det fundament, hvorpå man hidtil havde opbygget arbejderbevægelsen. På kongressen i 1901 presede nordmænd og svenskere på for at få anerkendt arbejderkooperation som et tredje middel i arbejderne kamp for et bedre samfund. Dansk arbejderbevægelse havde blandede erfaringer med produktionskooperationen, og partiet havde absolut ingen sympati for forbrugerkooperationen, som var stærkt forankret i landbruget og domineret af bønderne. Danske arbejdere var imidlertid begyndt at stifte brugsforeninger i byerne, og partiledelsen var stærkt bekymret for, at interessen for den kooperative sag kunne komme til at svække den faglige og politiske indsats, og dermed muligheden for at erobre den politiske magt i samfundet.

Følelsen af fællesskab skal blive til broderskabsbånd, Den 1. Nordiske Arbejderkongres, Göteborg, Sverige 1886:

"Vi äro öfvertygade om, att den endrägtighetskänsla mellan de hittills organiserade arbetarne i de skandinaviska länderna, som har funnit sitt uttryck vid kongressens sammenträden och förhandligar skall utveckla sig till att blifva ett starkt varaktigt broderskabsband mellan samtliga arbetare i dessa land, ett brodersband, som skall visa sig vara starkt nog att skapa en ljusare framtid för det under de nuvarande samhällsförhållandena i så hög grad åsidosatta arbetarståndet."

Udtalelse fra Den 1. Nordiske Arbejderkongres, Göteborg, Sverige den 26. august 1886

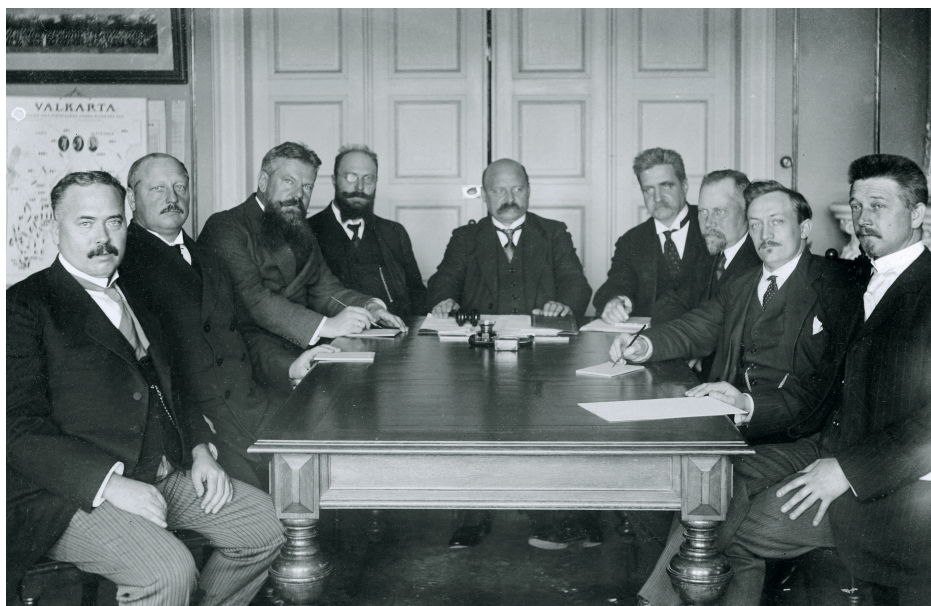
Resolutionen om Kooperationen blev derfor forsigtig og 1901 kongressens mest interessante resultat var at nordisk arbejderbevægelse tog initiativ til oprettelsen af Den faglige internationale.

Venstreorienterede kræfter i norsk og svensk arbejderbevægelse tog revanche vedrørende Kooperationen på kongressen i Kristiania i september 1907. I en resolution blev arbejderkooperationen stillet side om side med den faglige og politiske kamp. Kooperationen – det tredje element – kunne bidrage til, at arbejderklassen på den ene side fik indsigt i virksomhedsdrift og på den anden side kunne udvikle egenskaber til at overtage samfundsfunktioner.

Men der skulle ikke bare fuld fart på Kooperationen. Også kultur- og oplysningsspørgsmålet måtte fremmes. Det var helt nødvendigt såfremt arbejderbevægelsens politiske projekt skulle lykkes. Der var enighed om at politisk og faglig kamp var i højsædet – det var også forståeligt eftersom Norge, Sverige og Finland oplevede lange og voldsomme arbejdskampe. Men der opstod en stadig større forståelse for, at andre opgaver som oplysning, Kooperation og kvindeorganisering måtte prioriteres, hvis arbejderbevægelsens skulle blive en massebevægelse og vinde kampen om magten. Et spørgsmål blev dog stadig mere aktuelt og kom til at optage sindene mere og mere, nemlig den stigende militærisering og frygt for krig.

Kamp mod krigen

Der havde ikke været krig i Europa siden den fransk-tyske krig i 1870. Den efterfølgende fredsperiode havde været rig på tekniske og kulturelle fremskridt. Arbejderbevægelsen havde nydt godt af denne lange fredsperiode og en ny storkrig kunne for alvor svække den store fremgang og den indflydelse, man forventede ville blive resultatet. Den

Komiteen for den skandinaviske arbejderbevægelses samarbejde samlet til det første møde i efteråret 1914 for at diskutere Th.Staunings fredsinitiativ. Fra venstre: J.Vidnes (Norge), Ole O.Lian (Norge), Frederik Borgbjerg (Danmark), Th. Stauning (Danmark) Hermann Lindqvist (Sverige), Hjalmar Branting (Sverige), Carl F.Madsen (Danmark) Fr.Ström (Sverige) og Magnus Nilssen (Norge).

nordiske kongres i 1907 advarede om følgerne af en verdenskrig, og man påtog sig opgaven at arbejde for fred. En særlig opgave var det nationale oplysningsarbejde blandt militæret og de unge rekrutter. I arbejderbevægelsen havde man forestillingen om, at militæret skulle tjene samfundet og ikke kunne vendes mod arbejderklassen. Indflydelse hos de menige kunne være nyttig, hvis man kom i en situation, hvor man ville forhindre arbejdere i at skyde på arbejdere.

Kongressen i Stockholm i 1912 forstærkede udtalelsen om militarismen. Man henviste til deklARATIONEN fra den internationale socialistiske kongres i København i 1910 og til efterfølgende internationale møder, hvor man havde diskuteret mulighederne for at forhindre krig. Kunne man benytte generalstrejke? Strejke i rustningsindustrien, militærnægtelse og international vold-

Den tyske leder af SPD, senere rigspræsident, Friedrich Ebert i spidsen foran en demonstration i Stockholm under fredskonferencerne i 1917. Yderst ses hans trofaste støtte under krigen, den danske partileder og minister Thorvald Stauning.

gift. Alle ville arbejde for fred, men midlerne mod krig kunne man ikke enes om. Dertil var arbejderbevægelsens nationale styrkeforhold for forskellige og nationale interesser afgørende. Faren for krig gav anledning til at ændre den ensidige kongresstruktur, der siden 1886 havde været omdrejningspunkt for det nordiske samarbejde. Kongressen anbefalede, at der skulle oprettes en samarbejdskomite, der hurtigere kunne sammenkaldes og tage stilling til problemer af fælles nordisk interesse. Komiteen skulle være fleksibel, hvilket indebar, at det alene var de absolutte topfolk fra parti- og landsorganisationer, der mødtes. Krigsfaren, men også frygten for splittelse inden for egne rækker havde ind-

flydelse på beslutningen. En syndikalistisk fagopposition havde set dagens lys i Danmark i 1910, og i Norge havde den hurtigere voksende fagopposition fået tag i masserne. I Sverige var man i fuld gang med at udvikle industriforbund som en følge af storstrejkenederlaget i 1909. Netop overgangen fra fagforbund til industriforbund var fagoppositionens fornemmeste mål.

Der var nok af udfordringer at tage fat på, men der var også gennem årene skabt en socialdemokratisk reformistisk bastion med et værdigrundlag, som flertallet agtede at holde fast ved.

Krig og splittelse i arbejderbevægelsen 1914-1920

Komiteen for den skandinaviske arbejderbevægelses Samarbejde – eller bare den skandinaviske samarbejdskomite, blev oprettet i København i 1913.

Komiteen kom til at bestå af en snæver kreds af topledere, der hurtigt kunne komme i kontakt med hinanden og koordinere beslutninger ud til de respektive arbejderorganisationer. Komiteen kom derfor til at spille en fremtrædende rolle under den 1. Verdenskrig.

Krigens udbrud i august 1914 brød med alle forestillinger om den internationale arbejderbevægelses styrke og evne til at forhindre krig. I de krigsførende lande handlede det fra første dag om at se krigen som en forsvarskrig, hvorfor socialdemokratierne stemte for krigsbemyndigelser. I de neutrale lande – herunder Norden – handlede det om at bevare neutraliteten, undgå at blive inddraget i krigen og sikre arbejderbefolkningen anstændige levevilkår ved så vidt muligt at opretholde produktion og beskæftigelse.

Den danske partileder, Thorvald Stauning, havde også en tredje dagsorden, nemlig hurtigst muligt at få sat gang i en freds-

proces ved at sætte nyt liv i den lammede 2. Internationale. De krigsførende landes fremtrædende repræsentanter fra arbejderorganisationerne skulle herigenem indlede en dialog der kunne stoppe krigen. Det viste sig lettere sagt end gjort.

Den på papiret så mægtige Internationale var brudt sammen som et korthus. Skuffelsen over, at det tyske socialdemokrati, SPD, verdens største og forbillige arbejderparti, med få undtagelser havde stemt for krigsbevillinger til kejserregiet, var enorm på trods af, at alle andre gjorde det samme. Også i Norden stemte socialdemokratierne for militærbevillinger, der skulle styrke landenes muligheder for at opretholde neutraliteten. Arbejderbevægelsens fik derfor udstillet sin magtesløshed, sin manglende politiske indflydelse og sin manglende evne til at bevare den internationale solidaritet. Nationalismen fik hurtigt tag i masserne, og arbejderbevægelsen blev inddraget i en borgfredspolitik som gav anledning til frustrationer i den faglige og politiske medlemsskare.

I september tog Stauning gennem den skandinaviske samarbejdskomite initiativ til at afholde en fredskonference med deltagelse af alle neutrale socialdemokratier. Norge gav sin tilslutning, men Sveriges Hjalmar Branting var betænkelig. Han mente, at Stauning var alt for tidligt ude, og fra sine forbindelser i Holland vidste Branting, at hollænderne havde samme ide, men havde forkastet den. Stauning fik sin fredskonference i København i januar 1915, men den blev gennemført trods afbud fra flertallet af de neutrale landes socialdemokratier. De anså konferencen for ensidig tyskvenlig, hvad den også var. Fredskonferencen med deltagelse fra Norge, Sverige, Holland og Danmark kunne ikke stille noget op – den blev en fiasko, og dens appel om at begynde en fredsproces blev ignoreret af medierne i de krigsførende lande.

Den politiske og faglige arbejderbevægelses ledere til møde i København den 10. august 1932. Siddende fra venstre: Chr. Jensen (LO, Danmark), Edvard Johansson (LO, Sverige) Per Bergman (LO, Sverige) Per Albin Hansson (partiet, Sverige) Th. Stauning (partiet, Danmark) Gustav Möller (partiet, Sverige) Edvard Huttunen (LO, Finland) Axel Ahlström (partiet, Finland) Knud V. Jensen (LO, Danmark) og Frederik Andersen (partiet, Danmark) Stående Alsing Andersen og Hans Hedtoft, begge fra Socialdemokratiet i Danmark.

De indbyrdes forskellige opfattelser af krigen i de nordiske socialdemokratier kunne heller ikke mere skjules. Stauning kom under hele krigen til at arbejde for SPDs interesser, mens Branting havde tætte relationer til engelske arbejderledere. Det norske parti optrådte mere neutralt, men hælede nok mest til den allierede side.

Men der var også meget andet og vigtige ting at gøre på den nordiske hjemmefront. Uroen inden for arbejderpartierne ulmede, og de faglige organisationer blev udfordret af ungsocialister og syndikalister, der krævede langt mere aktive aktioner mod arbejdsgivernes forringelser af løn- og arbejdsforhold og mod det stigende krigsvanvid.

Nordisk arbejderkonference i i København i november 1936. Til stede var partiets og LOs topfolk fra Danmark, Norge, Sverige og Finland. Mødet blev omtalt som en nordisk konference, således at nordmændene kunne deltage på lige fod. I forbindelse med konferencen afholdtes det traditionelle møde i den nordiske samarbejds-komite med deltagelse af de samme folk, men nu med nordmændene som gæster.

De russiske revolutioner 1917

Denne mere aktivistiske linje fik ny næring som følge af den borgerlige revolution i Rusland, der i februar 1917 førte til Zardømmets fald.

I den anledning satte Thorvald Stauning igen den skandinaviske komite i bevægelse med henblik på en ny fredskonference i Stockholm. Rygter om at det ny Rusland ville indgå separatfred med Tyskland, fik Stauning til at arbejde for at russisk fred på Østfronten kunne gøre en ende på krigen i Vesteuropa. Men som modtræk valfartede engelske og franske socialister gennem Stockholm over Haparanda og videre til Rusland for at stimulere krigsindsatsen, så Tyskland ikke kunne overflytte sine militære resurser til vesten. Usikkerhed, rejseforbud og almindelige

forsøg på at trække tiden ud førte til, at Stockholm-konferencen blev til en permanent komite, der holdt separate møder med de delegationer, der kunne møde op og præsentere deres fredsmål. De tyske fraktioner i det nu splittede SPD mødte op i Stockholm, mens engelske og franske socialister fik udrejseforbud. Derfor blev der aldrig nogen samlet konference, og arbejderbevægelsen mistede muligheden for at få indflydelse på den fredsproces, som USA's præsident Wilson senere fik iværksat.

Bolsjevikkerne oktober revolution i 1917 satte hurtigt nye dagsordener i såvel Norden som Europa. Inden for kort tid brød fraktioner ud af de socialdemokratiske organisationer og dannede venstresocialistiske senere kommunistiske partier.

I norsk arbejderbevægelse fik det store konsekvenser. Den revolutionære opposition overtog ved krigsafslutningen i 1918 magten i det norske arbejderparti, og i april 1919 forlod partiet den socialdemokratiske 2. Internationale for i stedet at blive medlem af den nye kommunistiske 3. Internationale.

I Sverige blev det svenske socialdemokrati i maj 1917 splittet i to. Det nye parti, Sveriges socialdemokratiske venstreparti, blev i 1920 til Sveriges kommunistiske parti. I Danmark undgik Socialdemokratiet en splittelse, men ungdomsorganisationen gik sammen med fagoppositionen og dannede sammen med venstresocialisterne Danmarks kommunistiske parti. Hvad der måske rystede de nordiske socialdemokratiske partier mest var udviklingen i Finland. Her gik det helt galt, og det kom til en blodig borgerkrig mellem røde revolutionære og hvide støtter af borgerskab og Tyskland. Finland var netop blevet selvstændigt, da de røde den 27. januar 1918 udråbte

Den finske arbejderrepublik. Den efterfølgende borgerkrig kostede frem til afslutningen i april op mod 35.000 døde i kamphandlinger, fangenskab og hungersnød. Den blodige vildskab, som borgerkrigen udviste, rystede såvel regeringer og arbejderpartierne i Norden. I Danmark havde Stauning ikke brug for et revolutionært kaos som det finske ellers som den tyske novemberrevolution. Krigen havde i sig selv i fire år skabt tilstrækkeligt med kaos. Nu gjaldt det om at søge indflydelse og få kontrol med kapitalismen og få udbygget demokratiet. Krigen var knap nok slut, før man i Danmark og Sverige gik i gang med den svære overgang fra at være klasseparti til at blive folkeparti.

Farvel til norsk arbejderbevægelse

Da repræsentanter fra de fire nordiske lande igen mødtes til kongres i København i 1920, burde der have været tilstrækkelig med sprængfarlige emner til debat. Men nogen epokegørende kongres blev det ikke, snarere en farvel og tak kongres til nordmændene og til strukturen med at holde kongres hvert 4. til 5. år. Kongressen blev en udstilling af, at forholdene ikke mere kunne foregå som tidligere. Formanden for den norske landsorganisation forsøgte at gøre de nordiske arbejderkongresser til et forum for fagbevægelsen alene, således at man undgik større ideologiske kampe. Det blev afvist i øvrigt sammen med et andet norsk forslag om at tilslutte sig den 3. internationale i stedet for den 2. internationale som partierne var ved at rejse på ny. På den baggrund led det nordiske samarbejde skibbrud i 11 år og der gik hele 27 år før man igen mødtes til kongres.

Den nordiske samarbejdskomite i mellemkrigstiden

Den 8. juni 1931 indkaldte Thorvald Stauning til nordisk konference i København. Partirepræsentanter fra

De tre hovedpersoner i forhandlingerne om en nordisk forsvarsunion i 1948. Fra venstre Einar Gerhardsen, Hans Hedtoft og Tage Erlander.

Finland og Sverige mødte frem og Island havde givet tilsagn om møde, men var alligevel ikke i stand til at rejse. Mødets formål var at drøfte hvorvidt man skulle genoptage samarbejdet og muligheden for at norsk arbejderbevægelse igen kunne deltage. Det norske parti var blevet samlet i 1927, men man havde endnu ikke meldt sig ind i 2. Internationale. Stauning havde brug for det norske deltagelse og for gennem det norske arbejderparti at lægge en dæmper på nationalistiske kredse, der krævede Grønland til Norge. Danmark var indstillet på at bringe striden om Grønland for den internationale domstol i Haag, men konflikten kunne få uoverskuelige konsekvenser inden da, så længe en gruppe nordmænd etablerede bosættelser i Østgrønland. Stauning var også interesseret i, at Norden talte med én stemme i Folkenes Forbund i en tid hvor denne var ved at

tabe spørgsmålet om nedrustning på gulvet. Den kollektive sikkerhed hvilede på et tyndt grundlag og regionale sikkerheds alliancer bl.a. en nordisk kunne være en mulighed. Svenske og finske kolleger var enige. En nordisk samarbejdskomite skulle genoptage sit arbejde og opgaven med at få Norge med igen fik høj prioritet. På svensk forslag blev ordet ”skandinavisk” udskiftet med ”nordisk”. Det levede mere op til en moderne virkelighed.

Selv om det nordiske samarbejde var underdrejet i 1920erne, havde der naturligvis været forskellige kontakter mellem politikerne og organisationerne. Fagbevægelsen holdt kontakten ved lige gennem de nordiske fagsekretariater, og samarbejdet mellem landsorganisationerne blev vedligeholdt om end på lavere blus.

I Danmark og Sverige benyttede man tiden til at omdanne socialdemokratiene til folkepartier, og man prøvede også kræfter med at besidde regeringsmagten som mindretalsregering eller i koalition. Med Per Albin Hanssons ”folkhemsideologi” fra 1928 kom omdannelsen på mere fast formel, og i midten af 1930erne genlød tonerne til Danmark for Folket og Norge for Folket. Det gik fremad for arbejderbevægelsens i alle nordiske lande, hvor næsten halvdelen af vælgerkorpset stemte socialdemokratisk. Alligevel var alting langt fra godt.

Truslen mod Norden

I takt med at Folkenes Forbund blev svagere dag for dag, steg den latente trussel fra diktaturerne i syd og i øst. Nordisk arbejderbevægelse var enig om, at Hitler og Stalins diktaturer var en trussel mod demokratiet og burde bekæmpes med lige vægt. Men det store fælles nordiske fodslag måtte vente længe på sig. Nordmændene var godt

nok med ved møderne i samarbejdskomiteen, men først i november 1936 blev den faglige landsorganisation fuldgældigt medlem. Repræsentanter fra det norske arbejderparti var også til stede, men partiet kunne først deltage på lige fod, da man i foråret 1938 på ny blev medlem af 2. Internationale.

I årene forinden havde samarbejdskomiteen diskuteret forholdet til nazismen, nordisk forsvarsforbund, nordisk økonomisk samarbejde samt fælles optræden i såvel Folkenes Forbund som i 2. Internationale. I 1938 kom også den spanske borgerkrig på dagordenen, men i dette, som i andre spørgsmål, kneb det med at nå frem til større afgørende beslutninger. Thorvald Stauning havde i en tale i Lund i foråret 1937 kaldt en nordisk forsvarsalliance for en utopi med henvisning til at det økonomiske grundlag var for svagt og landenes reelle interesser for modstridende. Alligevel blev spørgsmålet ved at dukke op senere på samarbejdskomiteens møder. Man kredsede om, hvordan man skulle stille sig såfremt Danmark blev besat af nazisterne og Finland af kommunisterne. Man drøftede våbenleverancer, forsyninger, samarbejde mellem efterretningstjenester m.v. altid uden at komme til en egentlig konklusion.

Da den finske Vinterkrig var overstået med finsk nederlag i marts 1940, holdt samarbejdskomiteen møde i Stockholm den 30. - 31. marts. Her kom det til en intens diskussion om muligheden for et nordisk forsvarssamarbejde. En ivrig Martin Tranmæl fra Norge presede på og udtalte, at målet måtte være et nordisk forsvarsforbund. Hans Hedtoft fra Danmark måtte afvise at deltage i et sådant. Som eneste nordiske land havde Danmark indgået en ikke-angrebspagt med Hitler-Tyskland, og den tillod ikke, at man diskuterede planer af den karakter. Finske Väinö

Tanner kunne på baggrund af sin redogørelse for vinterkrigen henvide til, at alle aftaler blev sat ud af kraft, når man handlede med diktaturer. Sådan havde Finland oplevet det, og han advarede om, at de øvrige nordiske lande når som helst kunne opleve truslen om krig. Ti dage efter dette møde blev Danmark og Norge besat af nazi-Tyskland.

Den nordiske samarbejdskomite havde mange interessante diskussioner i 1930'erne, men det eneste man i virkeligheden kunne enes om var at stå fast på demokratiets grund og udbygge det. I krigens stund et tilsyneladende værdiløst våben, men på længere sigt et varemærke for de nordiske arbejderpartier.

Fra efterkrigstid til velfærdssamfund

Efter 1940 blev det nordiske samarbejde suspenderet. På forunderlig vis lykkedes det samarbejdskomiteen at træde sammen i Stockholm to gange i henholdsvis januar og i marts måned 1943. Danskerne var ikke i stand til at møde op i januar, men i marts var der repræsentanter fra de fire lande. Der blev ikke udsendt nogen erklæring fra møderne og indholdet af diskussionerne kendes alene fra uofficielle finske referater. Kæden af de tyske troppers sejrsrække var nu ved at være brudt og håbet om fred og frihed begyndte at tegne sig som en mulighed inden for overskuelig tid. Mødets resultater var da også et fælles ønske om, at det nordiske samarbejde skulle genoptages, når krigen var slut.

Fra 1943 begyndte også de personlige kontakter at spille en større rolle i forbindelse med den umiddelbare overgang fra krig til fred. Her var det naturligt, at det blev det frie Sverige, som blev mødested for de nordiske politikere, der ville komme til at stå i spidsen for genopbygningen, når freden var vundet.

Den danske statsminister Jens Otto Krag og fru Helle Virkner flankeret af Sveriges Tage Erlander(tv) og Norges Einar Gerhard(th) i 1965.

Det blev også Stockholm, der blev hjemsted for det første møde i samarbejdskomiteen i 1945 bare to måneder efter Tysklands sammenbrud. Det første møde stod i selvransagelsens tegn, og man forsøgte at rense luften for de misforståelser og den mistillid, der trods alt var som følge af de mange dramatiske hændelser under krigen. Hans Hedtoft fra Danmark forsøgte at overbevise sine kolleger om, at det danske socialdemokratis samarbejdspolitik med besættelsesmagten frem til 1943 alene var sket ud fra hensynet til at undgå tysk administration og nazistisk styre i landet. Der var ifølge Hedtoft rygter i omløb, der gik ud på at socialdemokraterne havde været tyskvenlige, men det måtte han bestemt afvise. Nordmænd og svenskere tog en livlig debat om Narvik og den svenske regerings manglende indgreb mod tysk

trafik over grænsen til Norge. Hvorvidt der var tale om et dyberegående opgør kan diskuteres, men nordmændene var tydeligvis bitre, selv om man hurtigt gik over til andre emner på dagordenen. På dette og efterfølgende møder i 1946 var det spørgsmålet om holdningen til Forenede Nationer (FN), udformningen af sikkerhedsrådet og den kollektive sikkerhed, som den ny verdensorganisation stillede i udsigt for de nordiske samfund. Af andre vigtige emner var stærkere økonomisk samarbejde i Norden, Norden som frit arbejdsmarked samt det tilbagevendende og aktuelle spørgsmål om forholdet til kommunisterne.

Fra varm til kold krig

Da krigen var slut, lød kravet fra arbejdspladserne om enhed i arbejderbevægelsen overalt i Norden. Socialdemokrater og kommunister måtte slutte sig sammen til et parti og ikke endnu engang begå den samme dumhed med splittelse, som det var sket i 1930'erne. De smertelige erfaringer herfra, som kun havde gavnet nazismens vækst, måtte vendes fra noget negativt til noget positivt. De såkaldte enhedsforhandlinger begyndte efter krigen og strakte sig ind i 1946. Forhandlingerne blev ført i en atmosfære af mistillid, der gjorde det nærmest umuligt for parterne at nå til enighed. Winston Churchills såkaldte ”jerntæppetale” i 1946, der henviste til, at Sovjetunionen havde omdannet flere østeuropæiske regimer til lydregeringer og skabt et skel ned gennem Europa, hvilket snart gjorde videre forhandlinger overflødige. Demokratiets endeligt i Tjekkosllovakiet i 1948 markerede afslutningen for videre forhandlinger, og i stedet for enhed blev der fra da af tale om en uforsonlig rivalisering mellem socialdemokrater og kommunister, der først blev afsluttet i 1989, men som var på sit højeste i perioden fra 1947–1960.

Nordens internationale placering

Med verdenskrigens ophør var en neutral placering mellem stormagterne USA og Sovjetunionen umiddelbart i Nordens interesse. Tildelingen af Marshall-hjælp fra 1947 førte Danmark og Norge ind i det vestlige økonomiske system og dermed også på vestlig side i den kolde krig. Rivaliseringen mellem de to stormagter betød, at navnlig Danmark og Norge måtte opgive sine drømme om neutralitet og i stedet opbygge et militært sikkerhedssystem i tilfælde af en ny krig. Den danske statsminister Hans Hedtoft, der tidligere under krigen havde afvist et nordisk forsvarssamarbejde, satte nu sin prestige ind på at få et sådant etableret bestående af Danmark, Norge og Sverige.

Efter intense forhandlinger måtte Hedtoft i februar 1949 opgive at nå et resultat. De vestlige allierede ville ikke stille de nødvendige garantier i form af våben og mandskab i tilfælde af russisk aggression mod Norden. I stedet blev Danmark og Norge i april medlem af den nye vestlige alliance, NATO. Sverige ville nødig opgive sin neutralitetspolitik, der havde holdt landet uden for 2. Verdenskrig.

De nordiske lande havde meget til fælles og mange fælles interesser, men som selvstændig medspiller mellem to supermagter stod man for svagt. Derfor var arbejdet for større nordisk enhed og enighed fortsat en opgave, og til det formål oprettede man Nordisk Råd i 1950.

Nordisk særpræg

Nordisk Råd blev et vigtigt forum for et bredt anlagt nordisk samarbejde. De nordiske socialdemokratier dannede hurtigt en fraktion inden for Nordisk Råd og fik dermed endnu en platform, hvorfra der kunne forberedes initiativer af fælles interesse. Nordisk Råd gav også et løft til det efterhånden bredt anlagte

Fra den 15. arbejderkongres i København. Fra venstre: Pirkko Työläjävi, Gunnar Nilsson, Knud Christensen, Ejner Hovgaard Christiansen, Gro Harlem Brundtland og Kjartan Johansson.

samarbejde, der voksede frem inden for arbejderbevægelsen efter krigen.

De nordiske fagsekretariater påtog sig stadig flere opgaver og i takt med, at fagforbundenes medlemstal voksede, steg også de økonomiske muligheder for at langt flere kunne deltage i udveksling af ideer og erfaringer på nordisk plan. Nu handlede det ikke kun om at være gæst på hinandens kongresser, men i højere grad om at deltage i kurser og konferencer med emner inden for politik, økonomi, organisation og kultur.

Og mange organisationer meldte sig på banen. Børne- og ungdomsorganisationer, kultur- og oplysningsorganisationer samt arbejderkooperationen.

Nordisk samarbejde var ikke noget nyt for disse, men intensiteten og begejstringen havde aldrig før været så stor. På lidt længere sigt måtte denne udvikling svække opmærksomheden for arbejdet i den nordiske samarbejdskomite. Den første kongres efter krigen blev afholdt i Oslo i august 1947 i forbindelse med det norske arbejderpartis 60 års jubilæum. Den følgende kongres fandt sted tolv år efter i Malmö i september 1959. I den mellemliggende tid havde samarbejdskomiteen været særdeles aktiv med hyppig mødeaktivitet år efter år. Det var fortsat tre hovedspørgsmål, der optog møderne. Nordens sikkerhed, Nordens økonomiske samarbejde og arbejderpartiernes forhold til kommunisterne.

På tærsklen til 1960erne syntes de store økonomiske muligheder at være inden for rækkevidde. Nordens lande var på vej ind i en ny tid. Som det hed i udtalelsen fra Malmö i 1959:

”Det stora som skett i Norden – det som pionjärerna bara vågade drömma om – är att nöd och massfattigdom övervunnits. Arbetarna står i dag som fria medborgere i våra nordiske samhällen. Klassbarriärerna håller på att raseras.”

Fra drøm til virkelighed

Den økonomiske vækst med den fulde beskæftigelse kom i 1960erne til at drage Norden ind i et stærkere europæisk samarbejde. Ville man have andel i væksten måtte man samarbejde for at nedbryde protektionismen og lette handelen over grænserne. Af hensyn til sin store landbrugseksport til England valgte Danmark at følge England i Det europæiske Fællesmarked i 1963. Da

den franske præsident nedlagde veto, måtte Danmark sammen med andre lande indgå i et alternativt, men mere ubundet økonomisk samarbejde.

Den nordiske arbejderkongres i Oslo i 1965 blev et godt eksempel på, at den nordiske arbejderbevægelse havde en fælles drøm om et samfund i social balance og med udbredt lighed i arbejdsliv, uddannelse, alderdom og i fritid. På denne kongres lod man toppolitikere som f.eks. Tage Erlander holde oplæg om de mange nye mål, der skulle erstatte de gamle, som efterhånden var blevet indfriet. Kun den manglende ligestilling mellem kønnene på arbejdspladserne syntes at kunne skabe lidt malurt i bægeret. Nok kunne der være problemer, men fremtiden tegnede lys for arbejderbevægelsen, og den sociale tryghed, man kunne levere til arbejderbefolkningen, syntes langt fra at være udtømt.

Optimismen var stadig til stede og mulighederne åbne, da man efter otte år mødtes til kongres i Stockholm i sommeren 1973. Samarbejdskomiteen havde i årene forinden haft ganske få møder og kongressen skulle revitalisere organisationen og dens arbejde. Temaet for kongressen var ”Arbetslivets sociala förnyelse”, og der blev lagt op til debat om økonomisk demokrati, bedre arbejdsmiljø og en ny arbejdsmarkedspolitik. En fornyelse af arbejdslivet blev anset for at være en social retfærdig sag, der ville være økonomisk gavnlig for det rigere fællesskab, som der sigtedes efter.

Nyt SAMAK

Få måneder efter kongressen rystede en valuta- og oliekrise det meste af verden og satte en ny dagsorden for de kommende årtiers politiske og økonomiske udfordringer. Danmark blev i 1972 medlem af det europæiske fællesskab (EF), mens Norge valgte at stå uden for. Medlemsskabet kunne ikke forhindre

Europa og borgerne, 2002:

”De nordiske lande har valgt forskellige tilgange til det europæiske samarbejde. Men uanset relationen til EU - som medlem, gennem EØS eller via andre aftaler - så præges udviklingen i alle nordiske lande afgørende af det europæiske samarbejde i EU. Nærhed, demokrati og socialt retfærdighed er vigtige elementer i nordiske socialdemokraters tilgang til det europæiske samarbejde.”

Udtalelse fra den 21. Nordiske Arbejderkongres, Södertälje, Sverige, den 18. - 19. juni 2002

dre, at Danmark blev hårdest ramt af oliekrisen, men olieprisernes himmelflugt kunne aflæses i arbejdsløshedsstatistikken i alle de nordiske lande. Det samme gjaldt de voksende underskud på statsbudgetterne, der overalt medførte et pres på velfærdsydelse. På nationalt plan blev krisen mødt med forskellige tiltag, men på nordisk plan opstod der et stærkt behov for koordinering, diskussion og nytænkning.

I første omgang måtte der mere struktur på samarbejdskomiteens organisation. Et svensk udkast til ny organisationsplan blev diskuteret i sommeren 1974, og et endeligt forslag blev vedtaget på et nordisk partiledermøde i december. Fremover skulle der afholdes nordisk arbejderkongres hvert 3. år. Samarbejdskomiteen skulle mødes mindst to gange årligt og sekretariat og formandskab skulle gå på omgang et år ad gangen. Partisekretærene skulle mødes én gang i kvartalet og hvert parti skulle udpege en medarbejder, der tog vare om nordiske spørgsmål. For at forbedre samarbejdet inden for Nordisk Råd skulle der ansættes en deltidsmedarbejder, som de fire store lande skulle finansiere i fællesskab.

Med denne organisationsmodel var nordisk arbejderbevægelse godt rustet til at møde den økonomiske krises udfordringer. Nu kom emner som energipolitik og industripolitik på listen over de mange problemer, man måtte tage fat på. Den primære målsætning om den fulde beskæftigelse og sikringen af befolkningens ret til et arbejde blev fastholdt og forsvaret med næb og klør. Også inden for Nordisk Råd fik kravet om arbejde til alle højeste prioritet. På det udenrigs – og sikkerhedspolitiske område lagde man et stærkt pres på det hvide styre i henholdsvis Rhodesia og Sydafrika. På arbejderkongressen i Helsingfors i 1976 blev der

Anker Jørgensen sammen med Sveriges Olof Palme(tv) og Norges Trygve Bratteli(th)

på Olof Palmes foranledning udsendt en skarp resolution med forslag om omfattende boykot af handel med Sydafrika. På kongressen i København i 1979 gik støtten til sandinisternes befrielseskamp i Nicaragua. På arbejderkongressen i Sandefjord i 1982 var den udenrigspolitiske dagsorden tilbage i Nordens egen baggård. Den nordiske arbejderbevægelse krævede nedrustning og en atomvåbenfri zone i Norden.

Norden som atomvåbenfri zone

Sovjetunionens beslutning om opstilling af nye moderne atomraketter i 1979 og NATOs modtræk blev indledningen til en ny oprustningsspiral og øgede muligheden for en atomkrig på europæisk grund. Reaktionen kom straks fra Norden og flere europæiske lande med et krav om nedrustning og forhandling i stedet for konfrontation. En eskalering af våbenkapløbet mellem de to supermagter lignede mere og mere optræk til en konflikt, der kunne gøre Europa og dermed Norden til slagmark. Den ny

SAMAK-møde i København, 1992. Fra venstre Ingvar Carlsson, Gro Harlem Brundtland, Poul Nyrup Rasmussen og Ulf Sundqvist.

sikkerhedspolitiske situation blev fulgt tæt af den nordiske samarbejdskomite, og man valgte at nedsætte en permanent sikkerhedspolitisk arbejdsgruppe.

I begyndelsen af 1980'erne blev tanken om en nordisk atomvåbenfri zone relanceret. En sådan havde man diskuteret i begyndelsen af 1960'erne, men nu var den igen brændende aktuel. Den nordiske arbejderbevægelse var særlig kritisk over for et nyt våbenkapløb og ved siden af ønsket om forhandling anså man kravet om atomvåbenfri zone som et middel, der kunne danne basis for yderligere våbenreduktioner i Europa.

Sovjetunionen var ikke afvisende over for tanken og socialdemokraterne opnåede gode kontakter til partitoppen i Kreml. I 1985 blev der afholdt en stor tværpolitisk konference i Danmark

og den tidligere danske statsminister, Anker Jørgensen, fik sagen op i Nordisk Råd, der brugte mange ressourcer til møder og til udarbejdelse af rapporter om Norden som atomvåbenfri zone. Dermed ydede Norden sit bidrag til afslutningen på kommunismens epoke.

I den borgerlige historieskrivning er debatten om raketopstillinger og spørgsmålet om den atomvåbenfri zone blevet til en fordømmelse af socialdemokratierne som svage og eftergivende for sovjetisk propaganda om fred. Det kan naturligvis ikke afvises at noget sådant har spillet ind, men kendsgerningerne er, at mange i Kreml beundrede den nordiske socialdemokratiske model, og så den som kimen til en ny samfundsmodel, der kunne efterfølge kommunismens fald. Dertil kom, at politikerne fra Norden holdt lige så mange møder med amerikanerne med samme dagsorden: pres for forhandling i stedet for konfrontation og opfordring til nedrustning frem for oprustning.

Sverige og Finland i EU

Det var ikke kun på den udenrigspolitiske front, at det nordiske samarbejde blev eksponeret i medierne og kom mere til offentlighedens kendskab. I 1989 offentliggjorde samarbejdskomiteen – som nu havde fået forkortelse SAMAK gjort kendt – en rapport med titlen "Förnya den offentliga sektorn". Rapporten var udarbejdet af en økonomisk-politisk arbejdsgruppe og vakte stor opmærksomhed, fordi den indeholdt nytænkning og forslag til nye muligheder for drift og finansiering af den offentlige sektor. Den var ikke et angreb på velfærdssamfundet, men et svar på angreb fra det politiske højre, der fik fornyet medvind i Norden i 1980'erne. "Vad de vill ha är en mindre offentlig sektor, vad vi vill åstadkomma är en bättre offentlig sketor" hed det i rapporten til indledning.

I begyndelse af 1990erne tog SAMAK initiativ til at drøfte den europæiske union. I midten af 1980erne havde man diskuteret nordisk arbejderbevægelse og Europa, men nu blev debatten mere aktuell med udsigten til Sverige og Finlands medlemskab af EU fra 1995. Som en forløber for det havde man udsendt en fælles rapport "Sæt Europa i arbejde", der anbefalede en større europæisk koordineret indsats for beskæftigelse og økonomisk udvikling. Rapporten blev i en revideret udgave en del af den såkaldte Lissabon-proces, som kom til at danne rammen om EU's målsætning om at skabe ny økonomisk vækst og flere arbejdspladser. Europa fik stor betydning for Norden, og derfor oprettede SAMAK en fast arbejdsgruppe til at understøtte nordiske interesser i EU.

Parti og fagbevægelse

Fagbevægelsen har tradition for at bakke op om de socialdemokratiske partier i Norden. Fagbevægelsen var også en flittig og loyal deltager i samarbejdskomiteens møder, og repræsentanter fra fagbevægelsen var normalt i overtal på de nordiske arbejderkongresser. Fagbevægelsen havde i 1890erne afklaret sit forhold til partierne, og siden 1886 var der knyttet stærke politiske bånd mellem fagbevægelsen og de socialdemokratiske arbejderpartier. Hundrede år efter – i 1990erne – ønskede fagbevægelsen, som led i en moderniseringsproces at ændre på den tætte samhørighed og finde nye samarbejdsformer. Som udgangspunkt var der ikke noget ønske om at skilles og gå hver til sit. Tværtimod håbede både tilhængere og modstandere at finde et nyt samarbejdsgrundlag, der kunne være til gavn for begge parter. Flertallet var enig om, at Socialdemokratiet skulle tages ud af LOs love, således at den gensidige repræsentation i hinandens ledelser bortfaldt. På den måde kunne man stå frit i partipolitisk henseende, hvad der

kunne have sin fordel, både i forhold til medlemmer, der ikke indirekte ønskede at støtte partiet via medlemskab af et fagforbund, og i forholdet til samarbejdet med andre hovedorganisationer, der opfattede LO som en fløj af partiet. Endelig var der meninger om, at et frit LO stod sig bedst i forhandlinger med regeringen, uanset om den var borgerlig eller socialdemokratisk.

Samarbejdet mellem partiet og fagbevægelsen var en af de vigtigste drivkræfter i opbygningen af det danske velfærdssamfund. Derfor var det med blandede følelser, at LOs kongres i 1995 og socialdemokratiets kongres i 1996 traf beslutning om ophævelse af den gensidige repræsentation.

Samarbejdet skulle fremover foregå efter retningslinjer fastlagt af LOs ledelse, og man forestillede sig en form for temadrøftelser såvel på topplan som lokalt.

Nogle kaldte adskillelsen for et historisk brud, mens andre talte om en styrkelse af samarbejdet.

Mange udenfor arbejderbevægelsen drømte om en "rosernes krig" med henvisning til partisymbolet med den røde rose på en grøn stilk. En krig kunne for alvor svække de tætte bånd, som internationalt var berømt og beundret. Da debatten også blev aktuell i Norge og Sverige fik håbet om en åben krig og efterfølgende brud ekstra næring.

Men det gik anderledes. Trods uenighed og skænderier er samarbejdet usvækket. Inden for SAMAK har fagbevægelsen styrket sin position i en sådan grad, at nye retningslinjer for det nordiske samarbejde har været påkrævet.

SAMAK – et forum for socialdemokraterne og fagbevægelsen i Norden

På den 21. Arbejderkongres i Sverige i juni 2002 vedtog man en ny målsætning og retningslinjer for SAMAK. Målsætningen blev formuleret i 7

punkter, og samarbejdet mellem den politiske og faglige arbejderbevægelse blev nu klart fremhævet. Det hed bl.a., at SAMAK skulle ”styrke og udvikle den nordiske arbejderbevægelses samarbejde om nationale såvel som internationale politiske spørgsmål - politisk, fagligt og organisatorisk”. SAMAK skulle også ”fremme det faglig-politiske samspil og hævde de socialdemokratiske værdier i Norden og i europæiske og internationale sammenhænge, hvor medlemsorganisationerne virker”. Partiet og fagbevægelsen havde stærke ønsker om tæt samarbejde globalt som lokalt.

Det kom også til udtryk organisatorisk. Arbejderkongres skulle nu afholdes hvert 4. år. For at fremme en tættere dialog indførte man årsmødet, som skulle finde sted i januar. Årsmødet havde kompetence til at godkende rapporter fra arbejdsgrupper, til at igangsætte nye projekter og godkende

beretning med den fremtidige virksomhed. Årsmødet har anlagt en forholdsvis åben stil og benytter f.eks. oplægsholdere udefra, navnlig i forbindelse med konferencer der afholdes i forlængelse af årsmødet.

Partisekretærmøderne kom nu til at omfatte LO-sekretærerne. Parti- og LO-sekretærgruppen skulle fungere som daglig ledelse mellem årsmøderne. Gruppen har også til opgave at føre tilsyn med økonomi og personale.

Ordførergruppen kom til at bestå af partilederne og LO-formændene. De lægger i fællesskab den overordnede strategi og godkender f.eks. temaer til behandling på arbejderkongressen. Sekretariatets opgave er kommunikation og information, og det står for koordinationen af møder og konferencer. Det ledes af en generalsekretær valgt for en 4-årig periode med mulighed for genvalg. Sekretariat har siden 2000 været placeret i København under ledelse af Peter Palshøj. I foråret 2010 besluttede Parti- og LO-sekretærerne at flytte sekretariatet til Stockholm fra september 2010.

Østersø-regionen

SAMAK bestod i 2002 af arbejderbevægelsen i Danmark, Norge, Sverige, Finland og Island samt de nye medlemmer Grønland, Færøerne(1982) og Åland(1986). Fra 2001 udvidede SAMAK det politisk – faglige samarbejde til Østersølandene – en region hvor de nordiske lande har interesser fælles med Tyskland, Polen, Rusland samt de tre baltiske lande, Estland, Letland og Litauen. På baggrund af en rapport med titlen ” Østersøen, en europæisk region”, nedsattes en arbejdsgruppe, som årsmødet i 2004 satte i gang under navnet ”The Joint Baltic Sea Group”. Dens opgave var med udgangspunkt i, at Østersøen betragtes

Vi behöver varandra, 2005

”Vi nordiska socialdemokrater behöver varandra för att staka ut vägen för vår världsdel.”

Eero Heinälouma, Finlands Socialdemokratiske Parti, SDP ved den svenske partikongres, Malmö, den 29. oktober 2005

som en europæisk region at følge op på Lissabon-aftalens regionale initiativer med særligt henblik på beskæftigelsen i området. Arbejdsgruppen har holdt konferencer og seminarer og senest er der fra 2009 afholdt sommertræf med deltagelse fra hele regionen, en begivenhed der forventes at fortsætte fremover.

Samarbejdet med Østersølandene har været tæt, og det har været nødvendigt for SAMAK at understrege, at man forbliver en nordisk organisation. At man samtidig gerne vil være et instrument for et samarbejde med andre, er Østersøsamarbejdet et godt eksempel på.

I løbet af 1990'erne indledte SAMAK også et samarbejde med Det europæiske Socialdemokrati, PES.

Arbejdsgrupperne

Den faste udenrigs – og sikkerhedspolitiske gruppe har fungeret kontinuerligt og har på det seneste koncentreret sig om problemerne og udviklingen i Afghanistan. Den faste EU-gruppe har bl.a. diskuteret forbrugerpolitik og arbejdsmarked i EU. I 2009 besluttede parti – og LO-sekretærgruppen, at arbejdet med EU skulle knyttes tættere til den nordisk-baltiske S-gruppe i Europaparlamentet.

Efter vedtagelsen af den ny struktur i 2002 er en lang række emner blevet behandlet i ad hoc arbejdsgrupper: demokrati og medier – menneskerettigheder – skat – klima og miljø – ligeløn, – integration samt prostitution. Dertil kommer en række interne initiativer fra arbejdsgrupper, der har behandlet valgkampe ved landspolitiske, kommunale og regionale valg samt valg til Europaparlamentet. Selv om de nordiske lande fortsat er meget forskellige, har en udveksling af erfaringer om politisk kommunikation og vælgeradfærd været særdeles nyttig og lærerig.

Formandsmøde i SAMAK, januar 2010 i Helsingfors. Fra venstre: Camilla Gunell, S-Åland, Anders Hallbäck, partisekretær, S-Åland, Dagur B. Eggertsson, vice-leder, Samfylkingin, Island, Jens Stoltenberg, leder Arbeiderpartiet og statsminister, Norge, Gylfi Arnbjörnsson, ASI, Island, Jutta Urpilainen, SDP, Finland og SAMAKs ordførende, Peter Palshøj, SAMAKs generalsekretær, Mona Sahlin, S, Sverige, Harald Børsting, LO, Danmark, Helle Thorning-Schmidt, S, Danmark, Lauri Lyly, FFC, Finland, Wanja Lundby-Wedin, LO, Sverige og Roar Flåtthen, LO, Norge.

SAMAKs ad hoc grupper beskæftiger sig naturligt med emner, der fremmer værdien af at stå samlet for bedre at blive hørt. Det var hensigten med en klimapolitisk arbejdsgruppe, der skulle lave forarbejdet til FN's klimatopmøde i København i december 2009. Resultatet blev rapporten med titlen "Norden skal gå forrest i klima-kampen", som blev præsenteret på årsmødet i 2008. Ud over ad hoc grupper har SAMAK også igangsat et menneskeretsforum og et integrationsforum.

For de unge ledere i arbejderbevægelsen besluttede SAMAK i 2005 at etablere Nordisk S-Akademi. Målet med akademiet er gennem fælles diskussion at hjælpe de unge til at danne netværk. De mange ad hoc grupper har gjort

SAMAK til et levende forum for udveksling af ideer og politisk erfaring. Grundstammen i arbejdet er og bliver udviklingen af velfærdssamfundet i de nordiske lande.

Den nordiske velfærdsdiskussion.

I november 2004 nedsatte SAMAK et velfærdsforum. Dets opgave var at sætte fokus på den demografiske udviklings betydning for de borgernære velfærdsydelser. Sagt med andre ord: Der ville blive flere ældre på velfærdsydelser og færre unge til at betale. Problemstillingen var nogenlunde ens i de nordiske lande, men de områder der ville blive berørt kunne være forskellige. Velfærdsforum afholdt seminarer om ældresektoren, udviklingen i sundhedssystemet og spørgsmålet om ydelser til familier og børn. Resultaterne blev samlet i et udspil med titlen ”De næste skridt for nordisk velfærd – et moderne menneskeligt fællesskab”. Dette udspil var samtidig oplæg til diskussion på den 22. Arbejderkongres i Finland i juni 2006. I 2008 traf årsmødet beslutning om at iværksætte et projekt om ulighed i de

nordiske velfærdssamfund. Det skulle bl.a. undersøge uligheder inden for uddannelse, sundhed og kultur. Det færdige resultat skulle præsenteres i en hvidbog på den 23. Arbejderkongres i Helsingør i 2010.

Som følge af den globale finanskriser i efteråret 2008 afholdt SAMAK et nordisk jobtopmøde i november. På dette møde besluttede partisekretær og LO-sekretærgruppen at sætte en række økonomer i gang med analyser, der senere skulle koordineres med arbejdet i et ad hoc udvalg, der rettede fokus på arbejdsmarked og fremtidens velfærd. Resultatet blev forelagt i en rapport til årsmødet i 2009 med titlen ”Ingen klarer det alene – samling om den nordiske model i en krisetid”.

Den 23. Arbejderkongres i Helsingør skal således diskutere ny ulighed i Norden, fremtidens velfærd og arbejdsmarked samt den finansielle side af velfærdssamfundet, hvor offentlige investeringer og fagbevægelsens eventuelle deltagelse i trepartsaftaler vil indgå i debatten.

En stor nordisk socialdemokratisk familj, 2005

”Vi är en stor nordisk socialdemokratisk familj, och då ställer vi alltid upp för varandra. Vi vet att det hjälper i valrörelser, det hjälper i det politiska arbetet...”

Jens Stoltenberg, formand Det Norske Arbeiderparti og Norges statsminister, ved den svenske partikongres, Malmö, den 29. oktober 2005

Hvor de første arbejderkongresser behandlede et bredt katalog af ønskemål fra den unge arbejderbevægelse, står SAMAK i dag med opgaver, hvor det handler om at sikre og videreudvikle de mange positive resultater, som er skabt gennem 125 års samarbejde. SAMAK er ikke en organisation, der træffer beslutninger om, hvordan nationale opgaver skal gennemføres politisk, økonomisk og socialt. SAMAK er et forum for diskussion og inspiration for nordiske politikere og fagforeningsfolk på alle niveauer i arbejderbevægelsen. SAMAK giver mulighed for, at nordisk arbejderbevægelse kan optræde samlet internationalt og regionalt. Nationalt giver det mulighed for at arbejde ud fra indhøstede erfaringer fra de andre nordiske lande. Den styrke, som den nordiske arbejderbevægelse har vundet gennem 125 år, er uvurderlig og enestående i verden. Den vilje til samarbejde og de resultater der er blevet skabt tegner godt for fremtidens nordiske velfærdssamfund.

